

Валерій ДОВГАНЬ

доктор наук з державного управління, професор,
головний науковий співробітник науково-дослідного відділу
Національна академія Державної прикордонної служби
України імені Богдана Хмельницького,
м. Хмельницький, Україна
ORCID ID: 0000-0002-5435-5451
valeriy_dovgan@ukr.net

Наталія ЗАХАРКЕВИЧ,

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри менеджменту, фінансів, банківської справи та страхування
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова,
м. Хмельницький, Україна
ORCID ID: 0000-0001-7959-7302
z.nata.p@ukr.net

РЕАЛІЗАЦІЯ ПРИНЦИПІВ

ГЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ В СУЧАСНОМУ СУСПІЛЬСТВІ

В статті визначено термін «соціальна дискримінація жінок», який пропонується трактувати як означає обмеження або позбавлення прав за ознакою статі (або гендерною ознакою) у всіх сферах життя суспільства: трудовій, соціально-економічній, політичній, духовній, сімейно-побутовій. Соціальна дискримінація веде до зниження соціального статусу жінки і є однією з форм насильства над її особистістю, і, отже, загрозою для її безпеки.

Відзначено, що в даний час рівень розвитку жіночого руху вкрай низький. Однак в якості позитивних зрушень можна виокремити розвиток фемінології, поява серед жінок політичних лідерів, можливість незалежної оцінки справжнього стану жінок, привернення уваги науки, громадськості, засобів масової інформації до жіночого питання. Загальна мета жіночого руху сьогодні – це боротьба з явною і прихованою формою дискримінації жінок.

Встановлено, що важливим напрямком боротьби за дотримання і захист прав жінок в сучасних умовах є боротьба за гендерну рівність у сфері праці. У сучасних соціально-трудових відносинах представляється актуальною проблема статевого розподілу праці, під якою розуміється розподіл занять між жінками і чоловіками, які базуються на традиціях і звичаях, формально і неформально закріплених в практиці і свідомості людей. У всьому світі існують суто чоловічі і суто жіночі професії.

Доведено, що розроблені і прийняті заходи, які створили для жінок безліч привілеїв і пільг в формі відпусток, допомог, а також обмежень зайнятості на шкідливих виробництвах, реалізовувалися досить вибірково, а саме їхнє існування сприяло подовженню природних періодів переривання зайнятості, обмеження трудової мобільності, професійного і кваліфікаційного зростання працюючих жінок, а також зниження можливостей реалізації вже отриманих ними знань і набуття досвіду. Процес вдосконалення державного устрою, процес реалізації гендерної рівності та гендерної рівності в органах державної влади вимагають подальшого збільшення в них представництва жінок. Але це збільшення має

відбуватися не за рахунок штучного регулювання цього процесу, а за рахунок підвищення активності жінок у державній діяльності, в державному управлінні в цілому і в правозахисному русі, зокрема.

Ключові слова: права жінок, гендерна рівність, соціально-трудові відносини, рівноправ'я статей

1. ВСТУП

Постановка проблеми. Гендерний вимір прав людини в широкому розумінні - це ознака розвитку гендерно чутливої політико-правової культури, суть якої - врахування інтересів різних соціально-статевих груп суспільства. Він включає бачення в гендерній перспективі і комплексний підхід при розробці, прийнятті, реалізації, захисті та моніторингу програм, законодавства, механізмів та інститутів в системі прав людини в політичній, соціальній, економічній і культурній сферах [1, с. 196].

Адаптація жінок до нових умов сучасного розвитку України пов'язана з великими соціальними та правовими проблемами. Існування в менталітеті більшості українців патріархатних поглядів негативно відбивається на стимулюванні активної ролі жінок в житті суспільства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Правові аспекти дотримання рівноправ'я статей досліджувались такими вченими, як Н. Болотіна, О. Лукашова, О. Львова, О. Матвієнко, О. Мельникова, Т. Мельник, Н. Оніщенко, С. Поленіна, П. Рабінович, В. Тимошенко та інші. Проблеми організації гендерних досліджень були предметом праць таких науковців як: Ю. Галусян, Н. Грицяк, Л. Кобелянська, Т. Мельник, Е. Плісовська, Н. Римашевська, Ю. Рошін, Л. Смоляр та інші.

Однак існуючі національні механізми поки що неспроможні забезпечити рівні шанси для жінок і чоловіків у всіх сферах життя. Незважаючи на масштабні демократичні зміни, що відбулися в кінці ХХ - початку ХХІ століття в Україні і істотно змінили як становище жінок, так і ставлення до них з боку суспільства, головні проблеми жінок – поєднання сімейних і позасімейних,

материнських і трудових обов'язків, їх активна участь в політичному та соціальному житті залишаються невирішеними.

Мета статті (постановка завдання). Метою цієї статті є дослідження досвіду в ретроспективі реалізації принципів гендерної рівності та визначення напрямів удосконалення правової підтримки реалізації прав жінок в Україні.

2. РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

На думку ряду дослідників проблеми, «жіноче питання» - це і соціальний стан жінки, її місце і роль в економічному, політичному і культурному житті, і проблема дискримінації (нерівноправ'я статей, різна оплата праці, неможливість реалізувати свої творчі та професійні можливості), і визначення правового статусу, гендерна роль жінки в суспільстві і сім'ї, відстоювання права на однакове з чоловіками становище в суспільстві, на рівні з ними соціальні можливості. Це комплекс соціальних проблем, що включають проблеми становища жінок в суспільстві і сім'ї, охорони материнства і дитинства, шляхів звільнення жінки від різних форм пригнічення [2].

Соціальна дискримінація жінок (від латинського слова - *discriminatio* - відмінність) означає обмеження або позбавлення прав за ознакою статі (або гендерною ознакою) у всіх сферах життя суспільства: трудовій, соціально-економічній, політичній, духовній, сімейно-побутовій. Соціальна дискримінація веде до зниження соціального статусу жінки і є однією з форм насильства над її особистістю, і, отже, загрозою для її безпеки.

Ряд авторів [3; 4; 5] сходяться в поглядах, визнаючи, що суть ідеї рівноправності чоловіків і жінок, їх рівних можливостей, полягає в тому, що за своїм інтелектуальним і фізичним потенціалом жінка ні в чому не поступається чоловікові. Для неї не існує принципово закритих, недоступних сфер розумової та фізичної праці. Жоден закон не повинен забороняти жінці займатися тією чи іншою справою, освоювати ту чи іншу професію. Її право – повна свобода особистого вибору видів і форм діяльності для її самореалізації. Така

постановка питання, зрозуміло, не означає, що фізіологічні особливості жінок не можуть обмежувати (іноді - тимчасово) їх професійні обов'язки. Звідси випливає висновок, що рівність статей, не будучи абсолютною, може бути досить повною і всебічною.

Хоча жінка і виконує найважливішу для продовження людського роду репродуктивну функцію, але, починаючи з первісного суспільства, це не давало їй ніяких соціальних переваг. Так, наприклад, Л. В. Бабаєва констатує, що жіночі громадянські права аж до початку ХХ століття були ущемлені [3]. Тільки в 1907 році закон дозволив жінкам розпоряджатися своїм заробітком. Повну юридичну рівноправність жінки отримали напередодні Другої світової війни.

Як стверджує Л. Д. Бойченко [4], боротьба за соціальну рівність з чоловіками йшла через відвоювання жінками права на працю поруч з чоловіком, на освіту (доступ до вищої освіти жінки отримали лише наприкінці ХІХ століття), на участь у виборах.

Значно активізувався рух за рівність чоловіків і жінок у світі в 70-80х роках ХХ століття. І, звичайно, сучасна соціальна політика світового співтовариства також спрямована на ліквідацію дискримінації жінок, полегшення їх побуту, звільнення часу на виховання дітей, просування жінок у владні структури.

Особливий інтерес для нас представляє ситуація з дотриманням і захистом прав жінок в Україні.

Так, в Російській імперії, до складу якої входила більша частина українських земель, за часів кріпацтва права і свободи особистості взагалі були обмежені. Але ще більшою мірою були обмежені в правах жінки. У цивільному праві та майновій спадщині пріоритет залишався за чоловіками. Сім'я була заснована на авторитаризмі. Всі сімейні питання вирішував голова родини. Представниці жіночої статі не отримували освіти. Право жінок на працю було

обмежено, праця оплачувалась на 30% нижче, ніж заробляли чоловіки. Особливо важкою була праця селянок.

З відміною кріпосного права, а потім з реформою освіти в 1864 році жінки отримали право на вибір місця працевлаштування, доступ до нових професій, право на грамотність. Однак класичну освіту отримували лише представниці знаті.

Формування елементів громадянського суспільства на початку ХХ століття, діяльність прогресивно мислячої інтелігенції послугували імпульсом для розвитку жіночого руху і формування нового типу жінки: економічно незалежної, самостійної, яка прагне до корисної діяльності. А це в свою чергу сприяло подальшому поширенню ідей про рівноправність статей, статево-рольової функції жінки в державі і сім'ї.

До 1917 року в Україні почали створюватися різноманітні за формою і змістом спілки, клуби, руху, метою яких проголошувалося підвищення ролі жінки в суспільстві, захист її інтересів і прав.

Революція 1917 року, перші Конституції СРСР і УРСР затвердили рівні права чоловіків і жінок у всіх сферах життя - політичній, цивільній, трудовій, освітній, соціальній. У 1918 році був скликаний Всесоюзний з'їзд жінок, створені жіночі відділи культурної, виховної, організаційної роботи; почала розвиватися жіноча періодична преса (журнали «Робітниця», «Селянка»), з'явилися жіночі сторінки в центральних і місцевих газетах, стали видаватися серії книг і брошур «Бібліотечка для жінок».

Однак жорсткий ідеологічний контроль згорнув роботу жіночого руху в Україні у 1930 роки. Потім протягом 50 років стверджувалося, що у нас в країні жіночих проблем немає. Але в роки перебудови знову відкрито заговорили про справжній стан прав жінок. Було прийнято багато законодавчих актів і пільг, які, проте, ситуацію радикальним чином змінити не змогли [2].

Ряд сучасних дослідників стверджують, що і в даний час рівень розвитку жіночого руху вкрай низький. Однак в якості позитивних зрушень можна

відзначити розвиток фемінології, поява серед жінок політичних лідерів, можливість незалежної оцінки справжнього стану жінок, привернення уваги науки, громадськості, засобів масової інформації до жіночого питання. Загальна мета жіночого руху сьогодні – це боротьба з явною і прихованою формою дискримінації жінок.

Важливим напрямком боротьби за дотримання і захист прав жінок в сучасних умовах є боротьба за гендерну рівність у сфері праці. У сучасних соціально-трудовах відносинах представляється актуальною проблема статевого розподілу праці, під якою розуміється розподіл занять між жінками і чоловіками, які базуються на традиціях і звичаях, формально і неформально закріплених в практиці і свідомості людей. У всьому світі існують суто чоловічі і суто жіночі професії.

Незважаючи на більш швидке, ніж серед чоловіків, зростання рівня освіти, більшість жінок як і раніше відчувають обмеження професійних можливостей і зайняті на традиційно «жіночій» роботі (вчителі, молодші медпрацівники тощо), як правило, менш оплачуваній. Співвідношення заробітної плати жінок та чоловіків залишається одним з найбільш дискримінаційних не тільки в Україні, але і серед розвинених країн (за винятком Японії). Однак важливим фактором ослаблення дискримінації жінок в оплаті праці може стати зростання їх освітнього рівня, що тягне за собою посилення позицій жінок на ринку праці та дозволить їм все частіше проникати в традиційно «чоловічі», більш високооплачувані сфери.

У той же час деякі фактори, що сприяють росту трудової зайнятості та зміцненню позицій жінок в сфері праці, часто призводять до посилення їх професійної сегрегації. Так, інтенсивний розвиток сфери послуг збільшує використання праці жінок, одночасно обмежуючи їх діяльність серед дуже вузького кола професій. Розвиток нових видів діяльності, впровадження нових технологій і нетрадиційних форм організації праці дозволяє ширше використовувати працю жінок, надаючи їм можливість працювати вдома,

неповний робочий день, за гнучким графіком. Але ці ж чинники, що стали спочатку досить привабливими для жінок дуже швидко обернулися для них позбавленням соціальних пільг, страхових та інших переваг, що поширюються на повний робочий день, а для деяких – і соціальною ізоляцією [2].

Як і багато інших загальносвітові тенденції, зростання трудової активності жінок, концентрація жіночої зайнятості в галузях сфери послуг, формування системи «привілеїв» для працюючих жінок і деякі інші специфічні для жіночої праці риси набули в Україні гротескного характеру. Так, масовий приплив жінок до суспільного виробництва в післявоєнні десятиліття призвів до рекордно високого в порівнянні з іншими країнами рівня зайнятості жінок. При цьому винятковою характеристикою жіночої зайнятості в Україні є надзвичайно високий освітній рівень. Однак, це не послугувало для жінок ліфтом економічної мобільності. Незважаючи на законодавчо закріплене право на рівну оплату за рівну працю, працюючи жінки отримують в середньому на третину менше за працюючих чоловіків. В одній і тій же сфері зайнятості практично всюди в силу відмінностей в професійному статусі і кваліфікаційному рівні жінки, як правило, отримують меншу зарплату.

Ряд дослідників відзначає ще одну відмінну рису зайнятості жінок України – набагато більш широке, ніж інших країнах, використання їх праці в галузях матеріального виробництва, в тому числі на роботах, пов'язаних з важкою і некваліфікованою працею [6]. Серед працівників промисловості, які відчують процесі праці фізичні перевантаження, кожна п'ята – жінка. Майже половина робітниць в промисловості працює в важких, шкідливих і особливо важких умовах.

Незважаючи на заборони використання жіночої праці в ряді сфер, які вважаються особливо шкідливими з медичних міркувань, українки продовжують там працювати, а так як заборона поширюється не тільки на зайнятість, а й на освіту і професійну підготовку, яка дозволить працювати за

цими спеціальностями, жінки працюють тут без відповідної підготовки і кваліфікації і за меншу зарплату.

Таким чином, можна дійти висновку, що розроблені і прийняті заходи, які створили для жінок безліч привілеїв і пільг в формі відпусток, допомог, а також обмежень зайнятості на шкідливих виробництвах, реалізовувалися досить вибірково, а саме їхнє існування сприяло подовженню природних періодів переривання зайнятості, обмеження трудової мобільності, професійного і кваліфікаційного зростання працюючих жінок, а також зниження можливостей реалізації вже отриманих ними знань і набуття досвіду.

Таким чином, незважаючи на особливо складне становище, в якому знаходяться жінки, які відчують специфічні труднощі в сфері праці (багато в чому повторюють загальносвітові) і одночасно змушені адаптуватися до принципово нових економічних і соціальних відносин, посилюється орієнтація жінок на суспільне виробництво.

Антидискримінаційні заходи по відношенню до жінок в Україні дали, безумовно, позитивні результати, сприяючи пом'якшенню традиційних форм гендерної нерівності. Однак вкорінені підходи до суспільної та економічної ролі жінок змінити куди складніше. Навіть деякі привілеї, розроблені на благо жінок, можуть створити на практиці небезпеку для формування нерівності на ринку праці. Дискримінаційна практика щодо жіночої праці, що має настільки тривалу історію, зазнаючи істотні обмеження, набуває в нових умовах інші, набагато більш замасковані форми [2].

Підвищення економічної ролі жінок в суспільстві, в сім'ї, в самозабезпеченні не врятувало їх від наростаючих ризиків зниження реальних доходів і надійності їх джерел, соціальної незахищеності на ринку праці в зв'язку з новими формами зайнятості; від відсутності робочих місць, відповідних їх освітній і професійній підготовці, від попадання в ряди малозабезпечених.

Невід'ємним напрямом соціальної політики будь-якої держави є турбота про дотримання прав людини. На території України діють і національні, і міжнародні механізми захисту соціально-економічних прав жінок. Їх зобов'язані реалізовувати державні органи та інші структури по захисту прав людини в економічній і соціальній сферах.

Соціально-правова регламентація цієї діяльності здійснена в міжнародних і в національних нормативно-правових актах. Конвенція ООН 1979 року «Про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок» - основний міжнародний документ, який встановлює стандарти в сфері захисту індивідуальних і колективних прав жінок [7]. Вона чітко сформулювала принципи рівноправності чоловіків і жінок. Це гарантії умов для всебічного розвитку жінок, отримання освіти, рівної оплати за рівну працю, взаємної відповідальності чоловіків і жінок за сім'ю, виховання дітей, розуміння материнства як соціальної функції. Однак, на жаль, з цим документом в Україні до цих пір мало хто знайомий, а тим більше – мало хто з ним працює безпосередньо.

Основні принципи гендерної рівності відображені і в Конституції України, яка також говорить про те, що держава гарантує громадянам відсутність будь-якої дискримінації, в тому числі і за ознакою статі. Чоловіки і жінки мають рівні права і рівні можливості для їх реалізації. Конституція передбачає участь жінок в політиці держави і в неурядових організаціях, однакові умови при виборі професії, рівні права при виході на пенсію, по безробіттю, хворобі, інвалідності, медичному обслуговуванні, наданню платних послуг. Але ці конституційні положення вимагають не тільки їх проголошення, а й конкретної деталізації та реалізації в сучасному українському законодавстві.

Разом з тим навіть і без прийняття нових законів, проблема гендерної рівності в сучасній Україні в значній мірі могла б бути вирішена при повній реалізації вже існуючих правових актів, при повному збігу правозастосовчої практики з існуючим законодавством.

Далеко не завжди механізми захисту прав, в тому числі прав жінок (суд, прокуратура, інститут Уповноваженого з прав людини), використовують такий важіль, як роль профспілок, правозахисних і жіночих громадських організацій які, вправі представляти і захищати свої права, законні інтереси своїх членів і учасників, а також інших громадян в органах державної влади, органах місцевого самоврядування та громадських об'єднаннях.

Звідси випливає і наступний напрямок реалізації принципу гендерної рівності в сучасному українському суспільстві. Це участь жінок в роботі органів державної влади та місцевого самоврядування. В Україні жінки становлять більше половини населення країни. Але вони явно недостатньо представлені в органах державної влади. Так, у Верховній Раді ІХ скликання 86 депутатів жінки (близько 19,1% складу парламенту). Слід зауважити, що в парламенті попереднього скликання було 53 або 12,5% жінок, а у Верховній Раді І скликання було лише 3,5% жінок. В розрізі партійного представництва зі складу партії «Слуга народу» в парламент пройшло 32 жінки; від «Опозиційної платформи – За життя» - 5 жінок; від «Європейської солідарності» - 9 жінок; ВО Батьківщина – 5 жінок; За списками партії «Голос» пройшло 8 жінок; за одномандатними виборчими округами у парламент пройшли 26 жінок. Слід, однак, зазначити, що єдина жінка, яка є першим номером у списку партії, – глава «ВО Батьківщина» Юлія Тимошенко.

Такий стан ненормальний і перешкоджає відображенню в законах інтересів усіх верств населення, як у внутрішньої, так і в зовнішньої діяльності держави.

Ми вважаємо, що процес вдосконалення державного устрою, процес реалізації гендерної рівності та гендерної рівності в органах державної влади вимагають подальшого збільшення в них представництва жінок. Але це збільшення має відбуватися не за рахунок штучного регулювання цього процесу, а за рахунок підвищення активності жінок у державній діяльності, в державному управлінні в цілому і в правозахисному русі, зокрема.

3. ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

В цілому ж, на наш погляд, правова підтримка жінок в сучасній Україні дійсно не в повній мірі відповідає вимогам сучасного суспільства і потребує докорінних змін. Незважаючи на формальне рівноправність жінок і чоловіків, у багатьох випадках необхідні активні дії, щоб забезпечити проголошену рівність в дійсності. Особлива увага до соціальної та економічної ролі жінок в періоди фундаментальних перетворень є неодмінною умовою досягнення сталого розвитку і підвищення добробуту в суспільстві.

У найближчі роки актуальність «жіночого питання» буде як і раніше зберігатися. Незважаючи на значний прогрес в цій галузі, в дотриманні прав жінок все ще існує безліч проблем. Крім необхідності реформування правової підтримки для втілення в життя численних норм вітчизняного законодавства, що забороняють дискримінацію за ознакою статі, нам бракує системи дієвого контролю і нагляду за їх дотриманням, поки ще не в повній мірі склалася система державних органів і громадських організацій по забезпеченню повного дотримання і захисту прав жінок.

Список використаних джерел:

1. Права человека: энциклопедический словарь ; отв. ред. С. С. Алексеев. М.: Норма, 2009. 656 с.
2. Поленина С. В. Гендерное равенство: Проблема равных прав и равных возможностей мужчин и женщин: учеб. пособие для студентов вузов. М.: Аспект Пресс, 2005. 269 с.
3. Бабаева Л. В. Женщины: актуальные направления социальной политики (концептуальный подход разработке Федеральной программы). *Социологические исследования*. 2007. № 7. С. 51–59.
4. Бойченко Л. Д. ООН и права женщин: история и современность. *Права женщин. Законодательство и практика*. 2008. № 2. С. 17–21.
5. Силласте Г. Г., Кожамжарова Г. Ж. Социальная дискриминация женщин как предмет социологического анализа. *Социологические исследования*. 2007. № 12. С. 112–120.
6. Мазин А. Л. Трудовая дискриминация. *Трудовое право*. 2008. № 7. С. 86–90.
7. Конвенция о ликвидации всех форм дискриминации в отношении женщин . *Основные международные договоры по правам человека* / Управление Верховного комиссара ООН по правам человека. Организация Объединенных наций. Нью-Йорк; Женева, 2006. С. 79–96

Dovgan Valery, Zakharkevich Nataliya. Implementation of Principles Gender Equality in the Modern Society

The article defines the term "social discrimination against women", which is proposed to be interpreted as meaning restriction or deprivation of rights on the basis of gender (or gender) in all spheres of life of society: labor, socio-economic, political, spiritual, family and household. Social discrimination leads to a decrease in a woman's social status and is a form of violence against her personality and, therefore, a threat to her safety.

It is noted that at present the level of development of the women's movement is extremely low. However, the development of feminology, the emergence of political leaders among women, the ability to independently assess the true status of women, the attention of science, the public, the media to the women's issue can be identified as positive developments. The common goal of the women's movement today is to combat the explicit and covert form of discrimination against women.

It has been established that the fight for gender equality in the workplace is an important area of struggle for the observance and protection of women's rights in the current context. In today's social-labor relations, the problem of sexual division of labor, which means the distribution of occupations between women and men, based on traditions and customs, formally and informally enshrined in the practice and consciousness of people, seems urgent. There are purely male and purely female professions all over the world.

It is proved that the developed and adopted measures, which created for women a lot of privileges and privileges in the form of vacations, benefits, as well as restrictions on employment in harmful industries, were implemented quite selectively, namely their existence contributed to the extension of natural periods of interruption of employment, limitation of employment, restriction of employment and the qualitative growth of working women, as well as the decline in the ability to realize their knowledge and experience. The process of improvement of the state system, the process of realization of gender equality and gender equality in the bodies of state power require further increase in their representation of women. But this increase should not be due to the artificial regulation of this process, but rather to the increase in the activity of women in public activity, in public administration in general and in the human rights movement, in particular.

Keywords: women's rights, gender equality, social and labor relations, gender equality

References

1. *Prava cheloveka: entsiklopedicheskiy slovar* [Human rights: an encyclopedic dictionary] ; otv. red. S. S. Alekseyev. M.: Norma, 2009. 656 p.
2. Polenina S. V. (2005) *Gendernoye ravenstvo: Problema ravnykh prav i ravnykh vozmozhnostey muzhchin i zhenshchin: ucheb. posobiye dlya studentov vuzov*. [Gender equality: The problem of equal rights and equal opportunities for men and women: textbook. manual for university students] M.: Aspekt Press, 2005. 269 p.
3. Babayeva L. V. *Zhenshchiny: aktual'nyye napravleniya sotsial'noy politiki (kontseptual'nyy pokhod razrabotke Federal'noy programmy)*. [Women: current trends in social policy (a conceptual approach to the development of the Federal Program)] *Sotsiologicheskiye issledovaniya*. [Sociological research] 2007. № 7. P. 51–59.
4. Boychenko L. D. *OON i prava zhenshchin: istoriya i sovremennost'*. [UN and women's rights: history and modernity] *Prava zhenshchin. Zakonodatel'stvo i praktika*. [Women's rights. Legislation and practice] 2008. № 2. P. 17–21.

5. Sillaste G. G., Kozhamzharova G. ZH. *Sotsial'naya diskriminatsiya zhenshchin kak predmet sotsiologicheskogo analiza*. [Social discrimination of women as a subject of sociological analysis] *Sotsiologicheskiye issledovaniya*. [Sociological research] 2007. № 12. P. 112–120.

6. Mazin A. L. *Trudovaya diskriminatsiya*. [Labor discrimination] *Trudovoye pravo*. [Labor law] 2008. № 7. P. 86–90.

7. *Konventsiya o likvidatsii vseh form diskriminatsii v otnoshenii zhenshchin*. [The Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women] *Osnovnyye mezhdunarodnyye dogovory po pravam cheloveka / Upravleniye Verkhovnogo komissara OON po pravam cheloveka*. [Basic International Human Rights Treaties/ Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights] Organizatsiya Obyedinennykh natsiy. N'yu-York; Zheneva, 2006. P. 79–96